

РОЗДІЛ 7

ШВЕДСЬКА АСОЦІАЦІЯ ОБОРОННОЇ ПІДГОТОВКИ (FÖRSVARsutBILDARNA): ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД, УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ільницький В. І.,
Галів М. Д.

ВСТУП

У сучасних умовах повномасштабної російсько-української війни проблема підготовки громадян до національної оборони набула для України стратегічного значення. Війна продемонструвала, що ефективна оборона держави залежить не лише від рівня підготовки Збройних Сил України, але й від здатності суспільства до самоорганізації, мобілізації та функціонування в умовах тривалих криз. Саме тому особливої актуальності набуває вивчення зарубіжного досвіду, передусім тих країн, які сформували дієві моделі залучення громадян до системи національної безпеки. Серед таких прикладів важливе місце посідає Швеція, де упродовж ХХ – початку ХХІ ст. сформувалася унікальна модель «тотальної оборони» (totalförsvar), що передбачає інтеграцію військових і цивільних компонентів оборони, а також активну участь громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки. Ключову роль у реалізації цієї моделі відіграє Шведська асоціація оборонної підготовки (Försvarsutbildarna), діяльність якої поєднує підготовку військового персоналу, розвиток цивільної оборони та формування оборонної культури населення.

Аналіз історичного розвитку та сучасної діяльності цієї організації показує, що вона є не лише освітньою структурою, але й важливим інструментом інтеграції громадян у систему національної безпеки. Шведська асоціація оборонної підготовки здійснює багаторівневу підготовку населення, охоплюючи різні вікові та соціальні групи, застосовує різноманітні форми навчання, а також забезпечує кадрове підсилення як військових, так і цивільних структур. Така модель дозволяє формувати стійке суспільство, здатне ефективно реагувати на сучасні безпекові виклики.

Для України цей досвід є особливо цінним, оскільки він демонструє можливості побудови комплексної системи підготовки громадян до національного спротиву на основі поєднання держа-

вної політики та громадянської ініціативи. Водночас механічне перенесення шведської моделі є неможливим через відмінності історичного розвитку, безпекового середовища та соціальних умов. Це зумовлює необхідність критичного осмислення шведського досвіду з урахуванням українських реалій.

Метою цього розділу є визначення можливостей адаптації досвіду Шведської асоціації оборонної підготовки для вдосконалення системи підготовки громадян України до національної оборони. Для досягнення цієї мети здійснюється аналіз ключових інституційних, організаційних та змістових характеристик діяльності зазначеної організації, а також формулюються практичні рекомендації щодо їх використання в українському контексті.

1. Історіографія та джерельна база дослідження

Дослідження діяльності Шведської асоціації оборонної підготовки (Svenska Försvarsutbildningsförbundet; скорочено – Försvarsutbildarna) у сучасній науковій літературі перебуває на перетині історії оборонної політики, громадянської мобілізації та неформальної освіти. Водночас специфіка цієї проблематики полягає у відносно обмеженій кількості суто академічних праць і домінуванні офіційних, аналітичних та інституційних джерел. Саме тому джерельна база дослідження має комплексний характер і включає нормативно-методичні матеріали державних органів, внутрішні документи організації та публікації довідково-історичного типу.

Ключовим узагальнюючим дослідженням є праця групи авторів (Карл Бйореман, Томмі Джепсон та ін.)²⁸⁸, яка висвітлює столітню історію організації. У ній простежено еволюцію Шведської асоціації оборонної підготовки від ранніх форм добровільної оборонної підготовки до сучасної структури, інтегрованої в систему «тотальної оборони» Швеції. Автор наголошує на поступовому розширенні функцій організації – від суто військової підготовки до ширшої діяльності у сфері підвищення готовності суспільства до кризових ситуацій. Праця має характер офіційно-історичного

²⁸⁸ Björeman C., Jeppsson T., etc. Försvarsutbildarna 100 år. Stockholm: Svenska Försvarsutbildningsförbundet, 2012. 189 s.

дослідження, проте містить важливий фактичний матеріал щодо інституційного розвитку, структури та напрямів діяльності організації.

Безумовно, першорядною складовою джерельної бази є матеріали шведських державних органів, насамперед Шведського агентства з питань цивільних надзвичайних ситуацій (*Myndigheten för samhällsskydd och beredskap – MSB*). У цих документах Шведська асоціація оборонної підготовки розглядається як складова ширшої системи добровільних оборонних організацій. Зокрема, наголошується, що такі організації забезпечують підготовку громадян до виконання конкретних функцій у системі цивільної та військової оборони²⁸⁹. У методичних матеріалах MSB підкреслюється значення добровільної участі громадян у забезпеченні національної безпеки. У документі «Як волонтери сприяють гарній підготовці» (*Så bidrar frivilliga till god beredskap*) зазначено, що добровільні організації відіграють важливу роль у підвищенні загальної готовності суспільства до криз і надзвичайних ситуацій²⁹⁰. Це дозволяє розглядати Шведську асоціацію оборонної підготовки не лише як освітню структуру, але як елемент інституційної архітектури національної безпеки. Інші матеріали MSB акцентують увагу на необхідності залучення громадян до діяльності добровільних оборонних організацій. Зокрема, наголошується: «*du behövs*» (ти потрібен), що відображає орієнтацію державної політики на широку соціальну мобілізацію²⁹¹. У цьому контексті Шведська асоціація оборонної підготовки виступає одним із ключових інструментів реалізації цієї політики.

²⁸⁹ Befattningar frivilliga försvarsorganisationer kan utbilda till. *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)*. URL: <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/krisberedskap--civilt-forsvar/beredskap-for-aktorer/samverka-med-frivilliga--for-dig-som-ar-offentlig-aktor/befattningar-ffo/>

²⁹⁰ Så bidrar frivilliga till god beredskap: vägledning. *Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*, 2024. URL: <https://rib.msb.se/filer/pdf/29873.pdf>

²⁹¹ Engagera dig i en frivillig försvarsorganisation – du behövs! *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)*. URL: <https://www.msb.se/sv/rad-till-privatpersoner/engagera-dig/engagera-dig-i-en-frivillig-forsvarsorganisation---du-behovs/>

Важливу групу джерел становлять матеріали самої організації, розміщені на її офіційному сайті. Вони дають змогу відтворити структуру, функції та напрями діяльності Шведської асоціації оборонної підготовки. Зокрема, у розділі «Om oss» підкреслюється, що організація здійснює підготовку як для добровільних оборонних структур, так і у співпраці зі Збройними силами Швеції²⁹². Це свідчить про її інтегрованість у державну систему оборони. Матеріали щодо навчальних програм демонструють різноманітність форм підготовки. Наприклад, зазначено, що організація пропонує курси для осіб, які беруть участь у діяльності добровільних оборонних організацій і взаємодіють із Збройними силами²⁹³. Окремий сегмент становлять ознайомчі курси («prova på kurser»), які виконують функцію первинного залучення громадян до оборонної діяльності²⁹⁴. Таким чином, ці джерела дозволяють реконструювати зміст і методи підготовки, хоча потребують критичного аналізу як офіційні матеріали інституції.

Важливе джерельне значення мають внутрішні звіти організації, які відображають реальний стан діяльності, масштаби підготовки та участь добровольців у різних програмах²⁹⁵. Такі докумен-

²⁹² Om oss. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/om-oss/>

²⁹³ Kurser för dig i frivillig försvarsorganisation och Försvarsmakten. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/kurser-for-dig-i-frivillig-forsvarsorganisation-och-forsvarsmakten/>

²⁹⁴ Prova på kurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/prova-pa-kurser/>

²⁹⁵ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2012. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2013. URL: <https://www.cleardesign.se/forsvarsutbildarnas-arsredovisning-2012/Forsvarsutbildarnas-arsredovisning-2012.pdf> ; Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2016. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2017. URL: <https://www.cleardesign.se/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2016/Forsvarsutbildarna-Arsredovisning-2016.pdf> ; Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2018. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2019. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018.pdf> ; Årsredovisning 2019. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2020. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2019/> ;

ти дозволяють реконструювати сучасні практики функціонування організації, хоча й потребують критичного підходу через їхній інституційний характер.

Особливе місце у джерельній базі займають матеріали, що стосуються молодіжної діяльності Шведської асоціації оборонної підготовки. У відповідних розділах підкреслюється, що організація здійснює підготовку молоді через спеціалізовані курси та програми²⁹⁶. Ці програми орієнтовані на формування базових навичок безпеки, лідерства та командної роботи. Водночас важливо зазначити, що молодіжна діяльність Шведської асоціації оборонної підготовки є частиною ширшої системи добровільних оборонних організацій. Це підтверджується матеріалами платформи *Frivilligförsvaret*, де наголошується на можливості участі молоді в оборонній діяльності та підготовці²⁹⁷. Окремо підкреслюється значення залучення сім'ї до цього процесу, що відображає соціальний характер підготовки²⁹⁸. Зазначені матеріали вказують на те, що молодіжний компонент діяльності Шведської асоціації оборонної підготовки має не лише військовий, а й соціально-виховний характер, спрямований на формування громадянської відповідальності.

Отже, джерельна база дослідження діяльності Шведської асоціації оборонної підготовки є багатокомпонентною та включає:

Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2021. Svenska Försvar-
utbildningsförbundet. Stockholm, 2022. URL:

<https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2021/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2021.pdf> ;

Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2022. Svenska Försvar-
utbildningsförbundet. Stockholm, 2023. URL:

<https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2022/> ; Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2023. Svenska

Försvarutbildningsförbundet. Stockholm, 2024. URL:
<https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2023/>

²⁹⁶ Ungdom // Försvarutbildarna. URL:
<https://www.forsvarsutbildarna.se/ungdom/> ; Ungdomskurser. *Försvar-utbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/ungdom/>

²⁹⁷ Ung i frivilligförsvaret. *Frivilligförsvaret*. URL:
<https://frivilligforsvaret.se/ungdom/ungdomsverksamhet/>

²⁹⁸ Till dig som förälder. *Frivilligförsvaret*. URL:
<https://frivilligforsvaret.se/ungdom/foraldrar/>

а) історико-аналітичні праці, передусім; б) внутрішні документи організації; в) офіційні матеріали; г) державні аналітичні та методичні документи; ґ) ресурси добровільного оборонного сектору. Специфікою цієї бази є переважання інституційних джерел над академічними дослідженнями, що зумовлює необхідність їх критичного осмислення.

Відзначимо, що історіографія діяльності Шведської асоціації оборонної підготовки характеризується обмеженістю спеціалізованих наукових досліджень і значною залежністю від офіційних джерел. Водночас наявний корпус матеріалів дозволяє реконструювати основні напрями діяльності організації, її роль у системі «тотальної оборони» Швеції та значення у підготовці громадян, зокрема молоді. Шведська асоціація оборонної підготовки виступає важливим інструментом інтеграції громадянського суспільства в оборонну систему держави, поєднуючи елементи військової підготовки, громадянського виховання та соціальної мобілізації. Це визначає її унікальне місце в сучасній європейській практиці підготовки населення до забезпечення національної безпеки.

2. Історичний розвиток Шведської асоціації оборонної підготовки

Витоки Шведської асоціації оборонної підготовки сягають початку ХХ ст. Вони пов'язані з розвитком добровільної підготовки командного складу для шведського територіального війська – ландсторму. На початку століття в різних регіонах Швеції виникали місцеві товариства, покликані компенсувати брак систематичного військового навчання для осіб, які мали виконувати командні функції у разі мобілізації. Саме на цьому тлі 5 липня 1912 р. 19 таких товариств ухвалили рішення створити загальнонаціональне об'єднання – Sveriges landstormsföreningars riksförbund (Національний союз/спілка шведських товариств ландсторму). У ювілейних матеріалах організації прямо зазначено: «Центральний союз шведських товариств ландсторму було засновано 1912 ро-

ку»²⁹⁹. Ця дата закономірно вважається відправною точкою історії сучасної Шведської асоціації оборонної підготовки.

Перший етап розвитку організації був тісно пов'язаний із завданням підготовки ландстормного командного складу та формуванням оборонної культури шведського суспільства. Уже Перша світова війна виявила серйозні недоліки у підготовці резервного командного персоналу, а міжвоєнний період показав, що добровільна військова освіта не може існувати без широкої громадської підтримки. Попри обмежене державне фінансування, у 1920–1930-х рр. рух продовжував розвиватися завдяки роботі місцевих об'єднань, зборам коштів і добровільній праці інструкторів³⁰⁰. Саме тоді закладалися риси, що залишилися характерними для організації й надалі: поєднання оборонної підготовки, громадського ентузіазму та локальної самоорганізації.

Новий переломний момент настав у роки Другої світової війни. Загострення міжнародної ситуації 1939–1940 рр., створення шведського *Hemvärnet* і загальне посилення оборонних потреб держави змусили переглянути старі організаційні форми. Після оборонного закону 1942 р. ландсторм як попередня структура фактично зник, а в 1943 р. було інституційно оформлено *Centralförbundet för befälsutbildning* (CFB) – Центральний союз підготовки командного складу³⁰¹. У ювілейному виданні організації підкреслено, що після ліквідації ландсторму акцент змістився: якщо раніше йшлося про «підготовку до командних посад», то відтепер – про «підвищення кваліфікації військовозобов'язаного командного складу»³⁰². Тож організація не зникла разом із ландстормом, а була переформатована відповідно до нової моделі шведської оборони.

²⁹⁹ Då och nu. *Försvarsutbildaren*. 2017. *Jubileumsbilaga*. URL: https://www.forsvarsutbildarna.se/wp-content/uploads/2018/06/Jubileumsbilaga-2018_v13.pdf

³⁰⁰ Vår historia. *Försvarsutbildarna* Göteborg. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/goteborg/forsvarsutbildarna-goteborg/var-historia/>

³⁰¹ Centralförbundet för befälsutbildning. *Kungliga biblioteket. Kortkataloger*. URL: <https://kortkataloger.kb.se/okat/2734/>

³⁰² Då och nu. *Försvarsutbildaren*. 2017. *Jubileumsbilaga*. URL: https://www.forsvarsutbildarna.se/wp-content/uploads/2018/06/Jubileumsbilaga-2018_v13.pdf

У другій половині ХХ ст. Центральний союз підготовки командного складу перетворився на одну з опор шведської системи добровільної військової освіти. У цей час зміцнилася мережа регіональних і локальних осередків, розвивалася курсова підготовка, інструкторська діяльність, видавнича справа та молодіжна робота. Саме в цю добу сформувалося середовище, у якому добровільна оборонна підготовка сприймалася не лише як військовий обов'язок, а і як форма громадянської участі у зміцненні держави. Характерно, що історія організації відображалася навіть у зміні її друкованого органу: журнал «Landstormsmannen» («Воїн ландсторму»), який виходив із 1918 р., після розпуску ландсторму і трансформації організації був перейменований у 1946 р. на «Befäl» («Команда»), а 2006 р. – на «Försvarsutbildaren» («Тренер захисту») ³⁰³. Ця еволюція назв добре показує довготривалий перехід від вузько командно-військової моделі до ширшого освітньо-оборонного профілю.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. став для організації часом глибокої перебудови. Після завершення холодної війни і трансформації шведських збройних сил постало питання про нову місію руху добровільної оборонної підготовки. У ювілейному додатку 2017 р. зазначено, що наприкінці 1990-х рр. і до 2006 р. дискусії в організації були позначені змінами у Збройних силах Швеції та їх наслідками для Центрального союзу; завершення цього процесу ознаменувало рішення про зміну назви. З 1 січня 2006 р. було офіційно запроваджено назву «Svenska Försvarsutbildningsförbundet», а в комунікаційному просторі «Försvarsutbildarna» ³⁰⁴. Саме цей момент доцільно вважати початком новітньої історії організації.

Сучасна Försvarsutbildarna вже не обмежується добровільною підготовкою військового командного складу у вузькому значенні. На офіційній сторінці організації наголошено: «Ми є загальнонаціональною добровільною оборонною організацією з метою зміцнення тотальної оборони» ³⁰⁵. Там само уточнюється, що організація «здійснює рекрутування й підготовку як для військової, так і для цивільної оборони» ³⁰⁶. У державних матеріалах Швеції добро-

³⁰³ Då och nu. *Försvarsutbildaren*. 2017. *Jubileumsbilaga*.

³⁰⁴ Då och nu. *Försvarsutbildaren*. 2017. *Jubileumsbilaga*.

³⁰⁵ Om oss. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/om-oss/>

³⁰⁶ Om oss. *Försvarsutbildarna*.

вільні оборонні організації визначаються як особлива група неприбуткових членських об'єднань, які «організують, навчають і тренують своїх членів» для участі у кризах, в умовах підвищеної готовності та у воєнний час³⁰⁷. Відповідно, сучасний профіль Шведська асоціація оборонної підготовки слід розглядати в контексті шведської моделі *totalförsvar* (тотальна оборона), де межа між військовою та цивільною підготовкою стала значно рухомишою, ніж у середині ХХ ст.³⁰⁸.

Особливо показовою є сучасна молодіжна діяльність організації. *Försvarsutbildarna* працює з молоддю віком 15–20 років, поєднуючи оборонне виховання, практичне навчання та кар'єрну орієнтацію у сфері безпеки³⁰⁹. На офіційній сторінці молодіжних курсів зазначено: «Шведська асоціація оборонної підготовки проводить низку молодіжних курсів різної тематики для молодих людей віком 15–20 років»³¹⁰. Перелік цих курсів охоплює теми СБРН, оборонної медицини, лідерства, розвідки, штабної служби, бою, виживання, зимової та гірської підготовки³¹¹. Водночас блок «пробних» курсів відкритий і для тих, хто ще не є членом організації: «не вимагаються попередні знання або членство в добровільній оборонній організації»³¹². Такі формати, як військовий табір, військовий тиждень, курси з військового спорту, мовної підготовки чи ознайомлення з уніформованими професіями, показують,

³⁰⁷ Engagera dig i en frivillig försvarsorganisation – du behövs! *Myndigheten för civilt försvar*. URL: <https://www.mcf.se/sv/rad-till-privatpersoner/engagera-dig/engagera-dig-i-en-frivillig-forsvarsorganisation--du-behovs/>

³⁰⁸ Befattningar frivilliga försvarsorganisationer kan utbilda till. *Myndigheten för civilt försvar*. URL: <https://www.mcf.se/sv/amnesomraden/beredskap-for-kris-och-krig/beredskap-for-aktorer/samverka-med-frivilliga--for-dig-som-ar-offentlig-aktor/befattningar-ffo/> ; *Så bidrar frivilliga till god beredskap: vägledning*. Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, 2024. URL: <https://rib.msb.se/filer/pdf/29873.pdf>

³⁰⁹ Prova på kurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/prova-pa-kurser/>

³¹⁰ Ungdomskurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/ungdom/>

³¹¹ Ungdomskurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/ungdom/>

³¹² Prova på kurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/prova-pa-kurser/>

що організація прагне бути не тільки інструментом навчання, а й каналом ранньої оборонної соціалізації молоді.

Водночас діяльність Шведської асоціації оборонної підготовки сьогодні має і виразний прикладний вимір для цивільної та військової готовності держави. Шведський державний реєстр ролей добровільних оборонних організацій показує, що саме Шведська асоціація оборонної підготовки готує, зокрема, рятувально-розчишувальні підрозділи, фахівців із радіаційної індикації, регіональні медичні групи, кризових комунікаторів, інструкторів із домедичної допомоги, персонал цивільної готовності, фахівців зі штабної методики та базових курсів цивільної безпеки³¹³. Це означає, що сучасна організація фактично поєднує спадщину добровільної військової освіти з ширшим завданням підготовки населення до функціонування в умовах кризи й війни. Тож історія Шведська асоціація оборонної підготовки – це історія не просто однієї добровільної асоціації, а поступової трансформації шведського уявлення про оборону: від підготовки командирів ландсторму до формування багаторівневої кадрової й громадянської опори для тотальної оборони.

Окреслюючи історичний розвиток Шведської асоціації оборонної підготовки, слід, на нашу думку, запропонувати таку періодизацію її історії:

Перший період (1912–1942) – ландстормний. Це час від заснування загальнонаціонального об'єднання товариств ландсторму до ліквідації самої системи ландсторму внаслідок оборонних реформ воєнної доби. Провідною функцією організації тоді була добровільна підготовка командного складу для територіальної оборони.

Другий період (1943–1999) – централізовано-командний. Його визначальною рисою стало створення Центрального союзу підготовки командного складу і включення добровільної підготовки до ширшої системи оборони та навчання військовозобов'язаного командного складу. У цей час організація консолідувала мережу курсів, інструкторства, молодіжної роботи та оборонної просвіти.

³¹³ Befattningar frivilliga försvarsorganisationer kan utbilda till. *Myndigheten för civilt försvar*. URL: <https://www.mcf.se/sv/amnesomraden/beredskap-for-kris-och-krig/beredskap-for-aktorer/samverka-med-frivilliga--for-dig-som-ar-offentlig-aktor/befattningar-ffo/>

Третій період (1999–2011) – перехідно-трансформаційний. Він охоплює дискусії доби після холодної війни, відомих як «Rådslag 2000», що, зрештою, привело до зміни функціонального профілю та офіційного перейменування організації у 2006 р. на Шведську асоціацію оборонної підготовки.

Четвертий період (від 2012 р. до сьогодні) – тотально-оборонний і суспільно-адаптивний. На цьому етапі організація остаточно утвердилася як добровільна структура для зміцнення тотальної оборони, що поєднує підготовку для військового й цивільного секторів, активну молодіжну політику, курси кризової готовності та участь у системі кадрового підсилення держави.

3. Зміст, напрями і форми діяльності

У матеріалах Агентства з питань цивільного захисту та готовності (MSB) зазначено, що такі Шведська асоціація оборонної підготовки є неприбутковим об'єднанням громадян, яке організовує, навчає і тренує своїх членів для участі у заходах під час криз, в умовах підвищеної готовності та у воєнний час³¹⁴. У відповідному керівництві підкреслюється, що добровільні організації забезпечують кадрове підсилення державних структур, а також формують «ресурс суспільної стійкості», здатний діяти у надзвичайних ситуаціях³¹⁵. Таким чином, Шведська асоціація оборонної підготовки виконує подвійне завдання: підготовку персоналу для оборонного сектору та формування громадянської готовності до кризових ситуацій.

Головною метою Шведської асоціації оборонної підготовки є зміцнення обороноздатності Швеції шляхом підготовки громадян до участі у військовому та цивільному компонентах системи тотальної оборони. Серед ключових завдань організації можна виокремити: рекрутування добровольців для потреб збройних сил і цивільної оборони; професійну підготовку фахівців різного про-

³¹⁴ Engagera dig i en frivillig försvarsorganisation – du behövs! *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*. URL: <https://www.msb.se/sv/rad-till-privatpersoner/engagera-dig/engagera-dig-i-en-frivillig-forsvarsorganisation--du-behovs/>

³¹⁵ Så bidrar frivilliga till god beredskap: vägledning. Karlstad: MSB, 2024. S. 6–8. URL: <https://rib.msb.se/filer/pdf/29873.pdf>

філю; розвиток лідерських якостей і громадянської відповідальності; формування готовності населення до дій у кризових ситуаціях і в умовах війни; залучення молоді до системи оборонної підготовки³¹⁶.

Сучасна діяльність організації охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів: а) початкова військова підготовка – курси для підготовки персоналу до служби у Збройних силах, включно з тактичною, штабною та спеціалізованою підготовкою; б) цивільна оборона – навчання для участі у кризових ситуаціях (медицина, логістика, комунікації, рятувальні роботи); в) лідерська підготовка – розвиток управлінських і організаційних компетентностей; г) молодіжна діяльність – формування оборонної культури серед молоді; ґ) інформаційно-просвітницька діяльність – поширення знань про безпеку та оборону. Особливу увагу приділено підготовці спеціалістів для конкретних функцій. За даними державного реєстру, Шведська асоціація оборонної підготовки здійснює підготовку, зокрема: підрозділів рятувально-розчищувальних робіт; фахівців із радіаційної та хімічної індикації; медичних груп; кризових комунікаторів; інструкторів із домедичної допомоги; персоналу цивільної готовності³¹⁷.

Необхідно відзначити, що діяльність Шведської асоціації оборонної підготовки реалізується через різноманітні форми, які поєднують навчання, тренування та практичний досвід. Найпоширенішими є: курси і тренінги (теоретичні та практичні); польові навчання і тренування; табори; змагання і військово-спортивні заходи; симуляції кризових ситуацій; екскурсії та ознайомчі програми; онлайн-навчання і дистанційні курси. У молодіжному сегменті діяльності ці форми набувають особливої різноманітності. Організація проводить курси для молоді віком 15–20 років, що охоплюють широкий спектр тематик: CBRN-захист (захист від

³¹⁶ Om oss. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/om-oss/> ; Engagera dig i en frivillig försvarsorganisation – du behövs! *Myndigheten för civilt försvar*. URL: <https://www.mcf.se/sv/rad-till-privatpersoner/engagera-dig/engagera-dig-i-en-frivillig-forsvarsorganisation--du-behovs/>

³¹⁷ Befattningar frivilliga försvarsorganisationer kan utbilda till. *Myndigheten för civilt försvar*. URL: <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/krisberedskap-civilt-forsvar/beredskap-for-aktorer/samverka-med-frivilliga--for-dig-som-ar-offentlig-aktor/befattningar-ffo/>

хімічної, біологічної, радіологічної, ядерної небезпеки), оборонна медицина, лідерство, розвідка, штабна служба, бойова підготовка, виживання, зимова та гірська підготовка³¹⁸.

Серед конкретних заходів, що реалізуються Шведською асоціацією оборонної підготовки, можна виділити: військові табори – багатоденні табори з елементами польового навчання та військової підготовки; військові тижні – короткострокові інтенсивні тренування, спрямовані на відпрацювання практичних навичок; військові дні – ознайомчі заходи для молоді, що включають демонстрації техніки та базові тренування; курси з виживання та орієнтування – практичні заняття в природних умовах; навчання з домедичної допомоги – підготовка до дій у надзвичайних ситуаціях; штабні ігри та симуляції – відпрацювання управлінських рішень у кризових умовах; змагання з військово-спортивних дисциплін – розвиток фізичної підготовки і командної взаємодії³¹⁹. Важливо, що частина програм є відкритою для широкого кола учасників. Зокрема, не вимагаються попередні знання або членство в добровільній оборонній організації для участі у пробних курсах³²⁰, що значно розширює соціальну базу організації.

Детальніше характеризуючи зазначені форми роботи, зупинимося на їхніх завданнях і обсягах діяльності. Так, військово-навчальні табори (Military Camp) становлять ядро молодіжної діяльності Шведської асоціації оборонної підготовки і простежуються у звітах різних років. Так, згідно зі звітом 2018 р., проведено три табори із 93 учасниками, а також організовано додатковий формат літнього табору (Summer Camp) на базі Ваддо (Väddö), де

³¹⁸ Ungdomskurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/ungdom/>

³¹⁹ Ungdomskurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/ungdom/> ; Prova på kurser. *Försvarsutbildarna*. URL:

<https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/prova-pa-kurser/> ; Befattningar frivilliga försvarsorganisationer kan utbilda till. *Myndigheten för civilt försvar*. URL: <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/krisberedskap--civilt-forsvar/beredskap-for-aktorer/samverka-med-frivilliga--for-dig-som-ar-offentlig-aktor/befattningar-ffo/>

³²⁰ Prova på kurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/prova-pa-kurser/>

взяв участь 71 учасник³²¹. Відзначимо, що саме табір на острові Ваддо в Балтійському морі виступає одним із ключових центрів польової підготовки молоді, де поєднуються навчання та міжорганізаційна взаємодія. У 2019 р. кількість учасників трьох військових таборів зросла до 106 осіб³²², що свідчить про стабільне зростання інтересу молоді. Паралельно розширюється тематична диференціація таборів, з'являються такі напрями їхньої діяльності: «зима», «гори», «техніка», «повітряна оборона», «мова», що фактично означає спеціалізацію підготовки. В офіційних звітах Шведської асоціації оборонної підготовки часто підкреслюється, що табори часто проводяться у співпраці з військовими підрозділами, які надають інфраструктуру. Це означає, що молодь фактично занурюється у реальне військове середовище. Таким чином, військово-навчальний табір виконує функцію не лише навчання, але й ранньої соціалізації у військовій культурі.

Військові тижні є наймасовішою формою короткострокової підготовки молоді, яку проводить Шведська асоціація оборонної підготовки. Згідно зі звітом цієї організації, у 2016 р. було проведено 29 таких заходів із 495 учасниками, причому 45 % з них становили жінки³²³. Безумовно, це важливий показник гендерної інтеграції. У 2018 р. аналогічний формат охопив 200 учасників у 9 заходах³²⁴. Уже в 2019 р. масштаб різко зріс, оскільки було прове-

³²¹ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2018. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2019. S. 12. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018.pdf>

³²² Årsredovisning 2019. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2020. S. 11. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2019/>

³²³ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2016. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2017. S. 27. URL: <https://www.cleardesign.se/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2016/Forsvarsutbildarna-Arsredovisning-2016.pdf>

³²⁴ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2018. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2019. S. 12. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018.pdf>

дено 44 заходи типу Military Weekend³²⁵. Географічно ці заходи проводяться децентралізовано – «på flera platser» (у кількох регіонах країни), що прямо зазначено у звіті 2019 р.³²⁶. Тож, по-суті, організація таких заходів здійснювалася через регіональні осередки, забезпечуючи доступність підготовки. Зміст військових тижнів включає базову військову підготовку, але також має виразну рекрутингову функцію: учасникам пояснюють можливості служби у Збройних силах Швеції та добровольчих структурах.

Ведучи мову про військові дні (Military Day) та інші ознайомчі формати, відзначимо, що, для прикладу, у 2019 р. зафіксовано вісім заходів цього типу (пробних активностей), які стали основою для подальшого розвитку зазначеного формату. Ці заходи орієнтовані на молодь віком 15–17 років і мають ознайомчий характер. У звіті прямо зазначено їхню мету: «дати молоді знання про відновлену систему призову та можливості участі у добровільних оборонних організаціях»³²⁷. На сьогодні військові дні перетворилися на головну форму ознайомлення молоді з системою оборонної підготовки зокрема та національною обороною Швеції загалом.

Курси виживання є стабільним елементом діяльності організації. Згідно зі звітами Шведської асоціації оборонної підготовки, у 2018 р. у таких курсах взяли участь 33 особи³²⁸, а в 2019 р. – 35 осіб³²⁹. Такі курси входять у ширшу систему «ТЕМА-veckor» (те-

³²⁵ Årsredovisning 2019. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2020. S. 14. URL:

<https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2019/>

³²⁶ Årsredovisning 2019... S. 11.

³²⁷ Årsredovisning 2019. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2020. S. 11. URL:

<https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2019/>

³²⁸ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2018. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2019. S. 12. URL:

<https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018.pdf>

³²⁹ Årsredovisning 2019. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2020. S. 11. URL:

матичних тижнів), які проводяться під час шкільних канікул. Вони включають: орієнтування на місцевості, виживання в природі, забезпечення ресурсами, дії у кризових ситуаціях. Звіти підкреслюють, що ці курси формують не лише військові навички, а й компетентності цивільної оборони.

Медичний напрям у роботі Шведської асоціації оборонної підготовки з молоддю є одним із найбільш розвинених. Проведення медичної підготовки (*försvarsmedicin*) охоплює доволі значну кількість учасників. Для прикладу, у 2016 р. було проведено масштабне навчання для компанії Schibsted, в якому взяли участь 1500 осіб. Водночас було підготовлено 20 нових інструкторів (у різних категоріях)³³⁰. У 2022 р. цей напрям ще більше розширився, оскільки було створено нові курси для формування медичних підрозділів цивільної оборони (приблизно 30 осіб у групі)³³¹. Це показує, що діяльність організації виходить далеко за межі військової сфери і охоплює цивільну безпеку.

Важливими, але не завжди постійним формою роботи стали штабні курси і симуляції. Ще у 2012 р. проводилися курси у співпраці з військовими частинами, де молодь отримувала уявлення про реальну службу. Ці курси включали планування операцій, взаємодію між підрозділами, участь у військових навчаннях³³². Уже тоді було апробовано формат дистанційного навчання (ADL), що свідчить про модернізацію освітніх методів.

Змагання, які проводить Шведська асоціація оборонної підготовки, мають довгу традицію. У 2012 р. члени асоціації брали

<https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2019/>

³³⁰ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2016. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2017. S. 6–7. URL: <https://www.cleardesign.se/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2016/Forsvarsutbildarna-Arsredovisning-2016.pdf>

³³¹ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2022. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2023. S. 8. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2022/>

³³² Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2012. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2013. S. 29. URL: <https://www.cleardesign.se/forsvarsutbildarnas-arsredovisning-2012/Forsvarsutbildarnas-arsredovisning-2012.pdf>

участь у національних змаганнях Національної гвардії (Hemvärnet), підтримуючи їх організаційно. Крім того, у тому ж році проведено літні курси у Ваддо (19 учасників) і Анн (32 учасники), спрямовані на підготовку до змагань³³³.

Таким чином, сучасна Шведська асоціація оборонної підготовки функціонує як ключовий елемент шведської системи тотальної оборони, поєднуючи підготовку військових кадрів із формуванням цивільної стійкості суспільства. Її діяльність охоплює широкий спектр напрямів – від професійної військової освіти до молодіжної політики та кризової підготовки населення. Організація виступає важливим інструментом інтеграції громадян у систему національної безпеки, забезпечуючи не лише підготовку фахівців, а й формування оборонної культури суспільства загалом.

Хоча у річних звітах Шведської асоціації оборонної підготовки відсутні прямі згадки про Україну як об'єкт співпраці, зміст діяльності організації після 2022 р. демонструє чітку кореляцію з трансформацією безпекового середовища Європи, спричиненою російсько-українською війною. Це проявляється у розширенні програм цивільної оборони, зростанні масштабів підготовки та актуалізації концепції тотальної оборони, що відображає практичні уроки сучасних воєнних конфліктів. У звіті Шведської асоціації оборонної підготовки за 2023 р. зазначалося, що війна в Україні продовжує впливати на діяльність організації різними способами, і, як і попереднього року, спостерігається підвищений інтерес та широка готовність шукати волонтерські контракти в рамках загальної оборони. Водночас, Збройні Сили, як найбільший клієнт Шведської асоціації оборонної підготовки протягом тривалого часу, сильно постраждав від поточної міжнародної ситуації та був змушений використати значні ресурси для підтримки України. Це призвело до того, що обіцяна підтримка з боку Збройних Сил не була надана в повному обсязі, і негативно вплинуло на деякі з навчальних курсів, які мала б проводити Шведської асоціації оборонної підготовки³³⁴.

³³³ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2012... S. 29.

³³⁴ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2023. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2024. S. 4. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2023/>

Підсумовуючи результати діяльності, у звіті наголошувалося: «У 2023 році 625 осіб завершили базову підготовку солдатів для добровольців (GU-F) з успішним результатом, що на 144 особи більше, ніж минулого року. Ми також забезпечили приблизно 500 цивільних працівників Збройних Сил навчанням, яке дозволяє їм тепер повноцінно виконувати свої військові завдання. Попит з боку цивільної оборони зріс, і ми отримали нові потреби як від існуючих, так і від нових клієнтів. Цивільні завдання протягом минулого року включали рятувальні та розмінувальні сили, охоронців підкріплення та медичну підготовку. 2023 рік був першим роком, коли наша відповідальність за персонал для цивільної сторони була більшою, ніж для Збройних Сил. Робота над лекціями з питань готовності до дій вдома та оборонної інформації продовжилася у 2023 році, хоча й не в такому обсязі, як у зв'язку зі спеціальними ініціативами у 2022 році. Спільні зустрічі у формі регіональних координаційних зустрічей, національних зборів та осінньої конференції знову виявилися вирішальними для проведення масштабних заходів високої якості. Наша регіоналізована модель, де відповідальність за більшість навчальних завдань лежить на наших профспілках, є необхідною умовою для того, щоб ми як організація могли виконувати таку кількість завдань, яку ми виконуємо. Крім того, як і минулого року, ми змогли провести низку заходів для членів наших профспілок та асоціацій. Крім того, ми змогли продовжити підтримку та навчання наших посадовців, що створило гарні умови для подальшої успішної роботи. Галуззю, яка має найбільші труднощі, як минулого року, так і в майбутньому, є молодіжна діяльність. Тут нам довелося докласти багато зусиль для ведення діалогу з нашими клієнтами та пошуку власних конструктивних рішень, які, як ми сподіваємося, принесуть плоди в наступному році»³³⁵.

4. Можливості використання шведського досвіду в Україні

Досвід Шведської асоціації оборонної підготовки (Försvarsutbildarna) є одним із найбільш релевантних для України в умовах тривалої російсько-української війни та необхідності формування

³³⁵ Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2023... S. 4.

стійкої системи підготовки громадян до національного спротиву. Його цінність полягає не лише у змісті навчальних програм, а передусім у інституційній моделі, яка поєднує державу, громадянське суспільство і добровільний сектор у межах концепції тотальної оборони (totalförsvär). Виходячи з аналізу діяльності організації, можна сформулювати низку практичних рекомендацій для України.

По-перше, слід забезпечити інституціоналізація добровільного сектору оборонної підготовки. Ключовою рисою шведської моделі є чітко визначене місце добровільних організацій у системі національної безпеки. Шведська асоціація оборонної підготовки функціонує як інституційно визнаний партнер держави, що виконує частину завдань з підготовки населення. В Україні громадський сектор (ветеранські організації, патріотичні об'єднання, молодіжні ініціативи) вже відіграє важливу роль, однак часто діє фрагментарно. Доцільно, на нашу думку, впровадити такі кроки: законодавчо визначити статус таких організацій як елементу системи підготовки до національного спротиву; створити механізми їх акредитації та державної підтримки; інтегрувати їх у структуру взаємодії з Міністерством оборони, МВС та органами місцевого самоврядування. Це дозволить перейти від стихійності до системності у зазначені площині.

По-друге, необхідно розвивати багаторівневу систему підготовки до національної оборони. Шведський досвід демонструє ефективність поетапної моделі підготовки: ознайомчі заходи (Military Day), короткі інтенсивні курси (Military Weekend), табори (Military Camp), спеціалізовані програми. В Україні така система існує лише частково (наприклад, у рамках предмета «Захист України» або діяльності окремих організацій). Відтак, вважаємо, що потрібно: створити єдину багаторівневу модель підготовки молоді та дорослих; забезпечити наступність між рівнями; передбачити можливість поступового залучення громадян до більш складних форм підготовки. Відтак це сприятиме формуванню стабільного кадрового резерву.

По-третє, потрібно подбати про поєднання військової та цивільної підготовки громадян, особливо молоді. Однією з ключових особливостей Шведської асоціації оборонної підготовки є інтеграція військової підготовки з підготовкою до цивільної оборони. В Україні цей напрям набуває особливого значення з огляду на

масований вплив війни на цивільне населення. Тому, на наше переконання, слід впровадити такі заходи: розширити зміст підготовки за рахунок компонентів цивільної безпеки (медицина, евакуація, поведінка в кризах); інтегрувати навчання з територіальною обороною та системою цивільного захисту; розвивати підготовку населення до функціонування в умовах війни (енергетичні кризи, інформаційні загрози, кібербезпека). Вважаємо, що такі зміни дадуть змогу сформувати комплексну систему національної стійкості.

По-четверте, доцільно впровадити масову домедичну підготовку. Шведський досвід демонструє значну увагу до медичної підготовки, яка охоплює як військових, так і цивільних. В Україні ця практика вже активно розвивається, однак потребує систематизації. Тому все ж слід запровадити обов'язкові курси домедичної допомоги для широких верств населення, створити мережу сертифікованих інструкторів, інтегрувати медичну підготовку у всі рівні військово-патріотичного виховання, забезпечити матеріальну базу (манекени, аптечки, навчальні засоби). Такі кроки безпосередньо вплинуть на виживання населення в умовах бойових дій.

По-п'яте, потрібно розширити використання польових форм навчання. Шведська асоціація оборонної підготовки широко використовує практичні форми підготовки: табори, польові навчання, курси виживання. Саме вони забезпечують найбільший ефект. В Україні, безумовно, потрібно розширити мережу навчальних таборів, використовувати військові полігони та природні території, впроваджувати навчання через практичний досвід («learning by doing»), розвивати курси виживання, орієнтування, поведінки у кризових умовах. Поступово це сприятиме підвищенню реальної готовності громадян до дій у надзвичайних ситуаціях.

По-шосте, доцільно подбати про розвиток молодіжного компоненту у системі національної оборони. Особливістю шведської системи національної оборони є активна робота з молоддю віком 15–20 років. Це забезпечує ранню соціалізацію та формування оборонної культури. На нашу думку, для України важливо: розширити позашкільні форми підготовки молоді; підтримати створення молодіжних оборонних організацій; поєднати військову підготовку з вихованням громадянської відповідальності; розвивати лідерські програми для молоді. Це сприятиме формуванню покоління, готового до захисту держави.

По-сьоме, потрібно впровадити децентралізацію підготовки до національної оборони. У Швеції підготовка здійснюється через мережу регіональних осередків. Це забезпечує доступність навчання по всій країні. В Україні необхідно: розвивати регіональні центри підготовки; залучати місцеві громади до організації навчання; враховувати регіональні особливості (прифронтові території, міста, сільська місцевість).

По-восьме, важливо забезпечити формування культури оборони. Шведська система спрямована не лише на підготовку, а й на формування культури оборони – усвідомлення відповідальності громадян за безпеку держави. Для України це означає: розвиток патріотичного виховання; популяризацію оборонної діяльності; формування позитивного образу служби; залучення медіа до поширення відповідних цінностей. Звісно, це створить міцну основу для довгострокової стійкості держави.

По-дев'яте, необхідно забезпечити партнерство держави і суспільства. Головний урок шведського досвіду – ефективність співпраці держави і громадянського суспільства. Шведська асоціація оборонної підготовки діє як міст між цими двома сферами. В Україні, відтак, потрібно: розвивати механізми партнерства; забезпечити фінансування добровільних ініціатив; створити систему координації між різними суб'єктами; підтримувати інноваційні підходи до підготовки.

Отже, досвід Шведської асоціації оборонної підготовки демонструє, що ефективна система підготовки громадян до національної оборони має бути масовою, багаторівневою, інтегрованою (військова і цивільна), децентралізованою, побудованою на партнерстві держави і суспільства. Для України цей досвід є надзвичайно актуальним, оскільки він відповідає викликам сучасної війни і може бути адаптований з урахуванням власних умов. Його впровадження сприятиме не лише підвищенню обороноздатності, а й формуванню стійкого, мобілізованого та відповідального суспільства, здатного ефективно протистояти зовнішнім загрозам.

ВИСНОВКИ

Отже, проведений аналіз діяльності Шведської асоціації оборонної підготовки дозволяє констатувати, що її досвід становить цілісну і ефективну модель організації підготовки громадян до національної оборони, яка базується на поєднанні державної полі-

тики, громадянської активності та добровільної участі населення. Försvarsutbildarna функціонує як важливий інституційний елемент системи «тотальної оборони», забезпечуючи підготовку як для військових, так і для цивільних компонентів безпеки держави.

Ключовими рисами цієї моделі є багаторівневність підготовки, її практична спрямованість, поєднання військових і цивільних компетентностей, а також широке залучення молоді. Особливого значення набуває використання різноманітних форм навчання – від короткострокових курсів і тренувань до таборів і симуляцій кризових ситуацій, що дозволяє забезпечити високий рівень готовності населення до дій у надзвичайних умовах.

Водночас шведський досвід демонструє ефективність інституційної інтеграції добровільних організацій у систему національної безпеки, що забезпечує їхню сталість, координацію та ресурсну підтримку. Саме цей аспект є одним із найбільш важливих для України, де добровільний сектор відіграє значну роль, але потребує подальшої систематизації та інституціоналізації.

У контексті російсько-української війни особливого значення набуває орієнтація шведської моделі на підготовку населення до функціонування в умовах тривалих криз, що включає розвиток медичних, комунікаційних, організаційних та психологічних компетентностей. Це відповідає сучасним викликам, з якими стикається українське суспільство.

Загалом, адаптація досвіду Шведської асоціації оборонної підготовки в Україні можлива за умови врахування національних особливостей та потреб. Найбільш перспективними напрямами є: інституціоналізація добровільного сектору, розвиток багаторівневої системи підготовки, інтеграція військової та цивільної освіти, розширення практичних форм навчання та формування культури оборони. Реалізація цих підходів сприятиме створенню ефективної системи підготовки громадян до національного спротиву та підвищенню стійкості держави в умовах сучасних безпекових загроз.

АНОТАЦІЯ

У розділі здійснено комплексний аналіз можливостей використання досвіду Шведської асоціації оборонної підготовки (Försvarsutbildarna) для вдосконалення системи підготовки громадян України до національної оборони. Встановлено, що діяльність

цієї організації є важливим елементом шведської моделі «тотальної оборони», яка передбачає інтеграцію військових і цивільних компонентів безпеки та активну участь громадянського суспільства у забезпеченні обороноздатності держави. Розкрито інституційні засади функціонування Шведської асоціації оборонної підготовки як добровільної організації, інтегрованої у систему національної безпеки, а також охарактеризовано її основні напрями діяльності, зокрема підготовку персоналу для військових і цивільних структур, розвиток лідерських компетентностей, формування навичок дій у кризових ситуаціях та залучення молоді до оборонної діяльності. З'ясовано, що ефективність шведської моделі забезпечується поєднанням багаторівневої системи підготовки, практичної спрямованості навчання, широкого використання польових форм (таборів, тренувань, симуляцій), а також децентралізованої організаційної структури. Особливу увагу приділено інтеграції військової та цивільної підготовки, що дозволяє формувати комплексну готовність населення до дій в умовах війни та надзвичайних ситуацій. Обґрунтовано можливості адаптації шведського досвіду в Україні, зокрема у напрямках інституціоналізації добровільного сектору оборонної підготовки, розвитку багаторівневої системи навчання, розширення практичних форм підготовки, впровадження масової домедичної освіти та формування культури оборони. Наголошено, що використання досвіду Шведської асоціації оборонної підготовки сприятиме підвищенню стійкості українського суспільства, його здатності до самоорганізації та ефективного функціонування в умовах тривалих безпекових викликів.

ABSTRACT

The section provides a comprehensive analysis of the possibilities for applying the experience of the Swedish Federation for Voluntary Defence Education and Training (Försvarsutbildarna) to improve the system of preparing Ukrainian citizens for national defence. It has been established that the activities of this organization constitute an important component of the Swedish model of “total defence,” which involves the integration of military and civilian security components as well as the active participation of civil society in ensuring national defence capability. The institutional foundations of Försvarsutbildarna as a voluntary organization integrated into the national security system

are examined, and its main areas of activity are characterized, including the training of personnel for both military and civilian structures, the development of leadership competencies, the formation of skills for acting in crisis situations, and the engagement of youth in defence-related activities. It is demonstrated that the effectiveness of the Swedish model is ensured by the combination of a multi-level training system, the practical orientation of education, the extensive use of field-based formats (camps, training exercises, simulations), and a decentralized organizational structure. Particular attention is paid to the integration of military and civilian training, which enables the formation of comprehensive preparedness of the population to act in conditions of war and emergencies. The possibilities of adapting the Swedish experience in Ukraine are substantiated, particularly in the areas of institutionalizing the voluntary defence training sector, developing a multi-level training system, expanding practical forms of training, implementing mass pre-medical education, and fostering a culture of defence. It is emphasized that the application of the experience of Försvarsutbildarna will contribute to strengthening the resilience of Ukrainian society, its capacity for self-organization, and its effective functioning under conditions of prolonged security challenges.

ЛІТЕРАТУРА

1. Årsredovisning 2019. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2020. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2019/>
2. Befattningar frivilliga försvarsorganisationer kan utbilda till. *Myndigheten för civilt försvar*. URL: <https://www.mcf.se/sv/amnesomraden/beredskap-for-kris-och-krig/beredskap-for-aktorer/samverka-med-frivilliga--for-dig-som-ar-offentlig-aktor/befattningar-ffo/>
3. Björemann C., Jeppsson T., etc. Försvarsutbildarna 100 år. Stockholm: Svenska Försvarsutbildningsförbundet, 2012. 189 s.
4. Centralförbundet för befälsutbildning. *Kungliga biblioteket. Kortkataloger*. URL: <https://kortkataloger.kb.se/okat/2734/>

5. Då och nu. *Försvarsutbildaren*. 2017. Jubileumsbilaga. URL: https://www.forsvarsutbildarna.se/wp-content/uploads/2018/06/Jubileumsbilaga-2018_v13.pdf
6. Engagera dig i en frivillig försvarsorganisation – du behövs! *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)*. URL: <https://www.msb.se/sv/rad-till-privatpersoner/engagera-dig/engagera-dig-i-en-frivillig-forsvarsorganisation---du-behovs/>
7. Kurser för dig i frivillig försvarsorganisation och Försvarsmakten. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/kurser-for-dig-i-frivillig-forsvarsorganisation-och-forsvarsmakten/>
8. Om oss. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/om-oss/>
9. Prova på kurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/prova-pa-kurser/>
10. Så bidrar frivilliga till god beredskap: vägledning. *Karlstad: Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*, 2024. URL: <https://rib.msb.se/filer/pdf/29873.pdf>
11. Till dig som förälder. *Frivilligförsvaret*. URL: <https://frivilligforsvaret.se/ungdom/foraldrar/>
12. Ung i frivilligförsvaret. *Frivilligförsvaret*. URL: <https://frivilligforsvaret.se/ungdom/ungdomsverksamhet/>
13. Ungdom. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/ungdom/>
14. Ungdomskurser. *Försvarsutbildarna*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/utbildning/ungdom/>
15. Vår historia. *Försvarsutbildarna Göteborg*. URL: <https://www.forsvarsutbildarna.se/goteborg/forsvarsutbildarna-goteborg/var-historia/>
16. Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2012. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2013. URL: <https://www.cleardesign.se/forsvarsutbildarnas-arsredovisning-2012/Forsvarsutbildarnas-arsredovisning-2012.pdf>
17. Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2016. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2017. URL: <https://www.cleardesign.se/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2016/Forsvarsutbildarna-Arsredovisning-2016.pdf>
18. Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2018. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2019. URL:

<https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018.pdf>

19. Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2018. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2019. S. 12. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2018.pdf>

20. Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2021. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2022. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2021/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2021.pdf>

21. Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2022. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2023. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2022/>

22. Verksamhetsberättelse med årsbokslut 2023. *Svenska Försvarsutbildningsförbundet*. Stockholm, 2024. URL: <https://www.cleardesign.se/arsredovisningar/forsvarsutbildarna-arsredovisning-2023/>

Інформація про авторів:

Ільницький В. І.

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100; старший науковий співробітник відділу новітньої історії Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, вул. Козельницька, 4, м. Львів, Україна, індекс 7900 (vilnickiy@gmail.com)

Галів М. Д.

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100; старший науковий співробітник відділу новітньої історії Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, вул. Козельницька, 4, м. Львів, Україна, індекс 7900 (halivm@yahoo.com)

Information about the authors:

Ilnytskyi V. I.,

PhD hab. (History), Professor, Head of the Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100; Senior Researcher, Department of Contemporary History, Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, NAS of Ukraine, 4 Kozelnytska St., Lviv, Ukraine, postal code 7900 (vilnickiy@gmail.com)

Haliv M. D.,

PhD hab. (Education), Professor, Department of Ukraine's History and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100; Senior Researcher, Department of Contemporary History, Ivan Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies, NAS of Ukraine, 4 Kozelnytska St., Lviv, Ukraine, postal code 7900 (halivm@yahoo.com)